

Obrana Livna u Domovinskomratu

Beljan, Mario

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:472516>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Preddiplomski dvopredmetni studij povijesti

Mario Beljan

Obrana Livna u Domovinskom ratu

Završni rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Preddiplomski dvopredmetni studij povijesti

Obrana Livna u Domovinskom ratu

Završni rad

Student/ica:
Mario Beljan

Mentor/ica:
Doc. dr. sc. Zlatko Begonja

Zadar, 2024.

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Kratki prikaz geneze Domovinskog rata do Obrane Livna	3
2. Tijek sukoba do bitke za Livno.....	6
3. Obrana Livna.....	10
4. Diplomatski tijekovi. Put ka epilogu Domovinskog rata.....	13
5. Potez Livno-Bihać.....	17
6. Uloga Livna u oslobođenju Hrvatske.....	20
7. Epilog Domovinskog rata	25
Zaključak.....	26
Sažetak	28
Summary	28
Literatura.....	29

Uvod

U travnju 1992. g., u jeku velikosrpskog osvajanja, dogodio se napad na Livno, grad u području Zapadne Hercegovine koji je svojim zemljopisnim položajem postavljen kao ključ pristupa Dalmaciji. Zbog specifičnoga političkoga stanja i geografskog smještaja, premda se ne radi o nepoznatoj ili neistraženoj fazi domovinskog rata – ipak se radi o stanovitom manjku prepoznavanja i uvažavanja iste u kontekstu cjelokupnosti rata. Da bismo shvatili važnost bitke za Livno potrebno je sagledati cjelokupnost odnosa i okolnosti u širem kontekstu rata, nit povijesnih zbivanja i preduvjete zemljopisnih odrednica koji su imale presudan utjecaj na zbivanje i značaj.

Nakana ovog rada je opis sukoba na livanjskoj bojištu na početku i na kraju Domovinskog rata, odnosno razmjera njegove važnosti kao integralnog dijela Domovinskog rata u odnosu na čitavu njegovu cjelinu, uvelike presudan za obranu domovine u prvoj fazi te njeno oslobođenje u konačnici.

Nakana ovog rada je, dakle, pokazati važnost bitke i bojišta u višeslojnoj perspektivi – obrambenoj, u svojstvu obrane područja koje se nalazi geografski nakon njega; te oslobodilačkoj kao područje čija je prednost iskorištena, a koja bi se teško nadomjestila eventualnim neuspjehom obrane, a bila je nužna za oslobođenje Hrvatske i poraz velikosrpske paradržave unutar svog teritorija.

Sami rad je osmišljen kao nit događajno ili idejno povezanih cjelina u kojima se ogleda izravna i neizravna uloga Livna i okružja na papiru i na terenu. Prvi dio rada odnosi se na kratki opis začetaka i početaka sukoba u okviru kojega se nalazi uža problematika rada. Prvi „uski“ dio teme opisan je u zasebnom poglavlju o Obrani Livna – prvoj bitki na livanjskom području kojom je prodor velikosrpske agresije zaustavljen. Nakon obrane, izravni će se značaj Livna pojaviti tek u

kasnijoj fazi domovinskog rata, kao dio oslobađanja, stoga se rad u svom „drugom dijelu“ bavi tom fazom domovinskog rata. Sama terenska djelovanja po livanjskom području opisana su u zasebnom poglavlju poslije kojega slijedi završetak ovog rada sa kratkim opisom okončanja Domovinskog rata.

Za izradu ovoga rada korištena je raznovrsna literatura objavljenih monografija i članaka koji na formalni i neformalni način svjedoče o ratnim i pozadinskim zbivanjima kako bi na različite načine opisao predmetna zbivanja. Na taj način stavljeni su različiti naglasci na manje ili veće detalje u ovisnosti o tome od kakvog su značaja za razumijevanje pojedinog događaja, prvenstveno misleći na samu bitku za Livno iz ranije faze Domovinskog rata.

1. Kratki prikaz geneze Domovinskog rata do Obrane Livna

Zadnje godine postojanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije protječu jednako svim komunističkim i socijalističkim državama. Globalno se događa kriza socijalizma koja će kulminirati propašću velike većine komunističkih država i označiti kraj blokovske podjele. SFRJ jedna je od država koja će svoj kraj dočekati u krvoproliću rata između dojučerašnjih članica saveza zbog neriješenih/nerješivih političkih pitanja pretenzija i borbe za nacionalna prava koja su prisutna od njenog ustroja.

Komunistički režim unio je u takvu državu dodatne probleme svojim tipičnim represivnim metodama odnosa prema prethodnom pitanju, a uz to, i svojim je gospodarskim ustrojem dodano onemogućio svaku održivost opstanka saveza. Dočekana je prilika početka demokratizacijskih i liberalizacijskih procesa – umjesto krovne nadnacionalne partije stvorene su nacionalne stranke spremne za razrješenje neostvarenih nacionalnih prava (i još važnije, prohtjeva). U tom starom sukobu prava i prohtjeva, rješenje je bilo – razdruživanje. SFRJ se neminovno raspala.

U ponovnom rođenju (doduše, nikada umrlih, ali donekle utihnutih) velikosrpskih ideologija pad te države doživljen je kao poraz srbijanske ekspanzije čije je „*Veliko rješenje*“¹ bila upravo Jugoslavija. Dobro poznato „*malo rješenje*“² dobilo je svoju povijesnu priliku za realizaciju. Srbija je mobilizirala stare ideje, kreirala nove planove, obrazložila i opravdala svoje postupke obranom Jugoslavije kao suverene države kontra separatista (iako su republike i nositeljice suvereniteta imale pravo na razdruživanje), te u obrani srpskoga pučanstva od obnove totalitarnih

¹ Pod tom formulacijom podrazumijeva se cijela Jugoslavija kao proširena Srbija.

² Pod tom formulacijom podrazumijeva se „Velika Srbija“. Država koja okuplja sve Srbe.

sustava u nekadašnjoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i krenula u napad na Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu – sastavne dijelove „malog rješenja“.³

Tim stremljenjima nasuprot – nalazi se suverena odluka o ustrajnom provođenju namjere razdruživanja te potpunom izdvajanju Republike Hrvatske kao suverene, samostalne i neovisne države u svojim jasno utvrđenim granicama. Republika će Hrvatska na koncu uspješno privesti kraju obrambeni i oslobodilački rat, te će i veliki njegov dio voditi kao samostalni član međunarodne zajednice.

Kada počinje domovinski rat? Umjesto jedinstvenoga odgovora postoji opis novonastale situacije i novonastalog stanja. Radi se o procesu razvoja više elemenata političkog i ratnog okružja. Potaknuti i ponukani idejama i porukama iz Srbije domaće stanovništvo srpske narodnosti dignulo je „balvan revoluciju“, pobunu na prostorima Republike Hrvatske na kojima su većinsko stanovništvo. To se dogodilo neposredno prije početka domovinskoga rata – u kolovozu 1990. g. U smislu ideoloških razloga i motiva rata ovaj događaj je njegov sastavni dio, bez obzira što će rat u oružanom smislu započeti kasnije – ili bolje reći – izvedba rata. Oružani rat započinje u travnju 1991. godine.⁴ Do siječnja 1992. velikosrpska agresija, uz njoj podvrgnutu JNA, u punoj je snazi i intenzitetu.⁵ Što se hrvatskoga dijela Bosne i Hercegovine tiče – 1. listopada 1991. godine Jugoslavenska Narodna Armija je na svome putu prema Dubrovniku *de facto* napala i hrvatsku općinu Ravno. Taj događaj bio je prvi ukaz potrebe hrvatske samo-organizacije u Bosni i Hercegovini i samim činom nasilja, a posebno političkim ozračjem čuvenoga komentara Alije Izetbegovića da to „nije naš rat“ ukazujući kako na nesvjesnost ozbiljnosti smjera događaja tako i

³ Usp. A. Nazor, 2011, str. 10.

⁴ Usp. Isto.

⁵ Usp. *Domovinski rat*, www.domovinskirat.hr, 2011, str. 5.

na nacionalni partikularizam njegove politike.⁶ Doći će do stvaranja hrvatskih zajednica koje će prerasti u Hrvatsku Republiku Herceg Bosnu, politički subjekt koji je sebe smatrao unutrašnjim i samostalnim entitetom Republike Bosne i Hercegovine, dakle, njenim sastavnim dijelom.⁷ Republika Hrvatska i Hrvatska Republika kao hrvatske snage voditi će jedinstveni obrambeni domovinski rat u kojemu će osigurati neovisnost dvije države i sigurnost te suverenitet hrvatskog naroda u njima.

⁶ Usp. T. Kulenović, 1998, str. 94-96. ; Usp. I. Lučić, 2013, str. 329.

⁷ Usp. A. Nazor, 2011, str. 137.

2. Tijek sukoba do bitke za Livno

Vlada je Republike Hrvatske od rane 1991. započela pružati pomoć i administrativnu podršku u uspostavi domaćih snaga bosanskohercegovačkih Hrvata što se ponajprije očituje aktivnom podrškom u naoružavanju te slanju dobrovoljnih edukatora kojima je cilj bilo profesionalno osposobljavanje hrvatskih snaga u BiH. Početkom iduće godine taj proces će se intenzivirati te će se iz tih aktivnosti izroditi Hrvatsko Vijeće Obrane.⁸

U travnju 1992. RH aktivno će sudjelovati u sukobu uz vlastite organizirane jedinice sa svrhom maksimalne zaštite najranjivijih područja za sigurnost i uspješnu obranu države i društva.⁹ Vidljivi uspjesi JNA u Bosni i dolazak na početak regije Hercegovine intenzivirali su organizaciju i označavali neposrednu opasnost za hrvatsko društvo Hercegovine, a samim tim i mogućnost lakše okupacije i dalje sigurnog hrvatskog državnog teritorija.¹⁰ Rani travanj 1992. će rezultirati reorganizacijom Hrvatske vojske u Dalmaciji, točnije u Pločama zbog strateške pripremljenosti na daljnje ciljeve neprijatelja u zauzimanju Hercegovine i odsijecanja Dalmacije, ali i efikasne podrške oslobađanja pritiska na dubrovačko područje.¹¹ General Bobetko u tim je okolnostima potpomogao organizaciju zapovjedništva HVO-a 16. travnja u Grudama, postupno dovodio jedinice HV-a što je rezultiralo uskoro uspješnim provedbama obrambenih i oslobodilačkih akcija u hercegovačkom području.¹²

⁸ Usp. *Balkan Battlegrounds*, str. 294.

⁹ Usp. Isto, str. 293-294.

¹⁰ Usp. Isto.

¹¹ Usp. Isto.

¹² Usp. Isto.

Pripremljenost na značaj srpske ofenzive na Kupres može se označiti iskazom da je upravo s tog područja i iz tog smjera „Oštrica upućena u srce hrvatskog teritorija“.¹³ Važnost toga područja bila je obostrana. Iz srpske perspektive postojala je bojazan da se sa toga prostora može očekivati hrvatska inicijativa za povezivanjem hrvatskih područja Hercegovine sa onima iz drugih dijelova BiH što bi znatno zaprijetilo uspjehu rata.¹⁴ To je ubrzo dovelo do eskalacije sukoba i stvorilo preduvjete za osvajanje Kupresa i daljnji napredak u okupaciji hrvatskih područja.

Područje Kupresa sa srpske je strane osigurano ostacima naoružanja Teritorijalne obrane, ali što je nemjerljivo važnije, u ingerenciji je obližnjeg petoga (banjalučkog) korpusa JNA koji je uz dodatnu pomoć devetoga (kninskog) korpusa bio izuzetno spreman i kao takav nadmoćan nad hrvatskim snagama.¹⁵ Hrvatska je obrana bila slabo uređena i oslanjala se na lokalno pučanstvo vrlo ograničene opremljenosti i sposobnosti vrlo vjerojatno raspoređenih u tri bojne. Obrana je bila potpomognuta od strane do dvije stotine bivših pripadnika Bojne Zrinski te pod zapovjedništvom Generala Ante Rose i Pukovnika Miljenka Filipovića, vrlo izgledno zaduženih za nadzor obrane šireg livanjskog (i duvanjskog) područja.¹⁶

Prije bitke za Kupres, 3. travnja hrvatske su snage, zbog nepotvrđenih sukoba lokalnog stanovništva, iz smjera Šujice zauzele grad prolazeći srpska sela Gornji i Donji Malovan, dok je istovremeno drugi dio HVO-a djelovao u području oko sela Zlosela zadržavajući snage JNA na distanci od 10-tak kilometara od grada. 5. travnja objavljeno je uspješno zauzimanje Kupresa. Srbi su, ipak zadržali manja udaljenija područja na izlazu Kupresa te veći džep u Vukovskom polju.

¹³Usp. *Balkan Battlegrounds*, str. 355.

¹⁴ Usp. Isto.

¹⁵ Usp. Isto.

¹⁶ Usp. Isto.

Takav razmještaj označavao je izuzetnu izloženost i ranjivost hrvatskih snaga. Već sljedećeg dana, 6. travnja, uslijedit će osvajanje Kupresa od strane JNA.¹⁷

Napad na Kupres odvijao se u dva pravca. Snage JNA u dvije taktičke skupine veličine od oko 2000 ljudi svaka i uz teško naoružanje pristizale su s jedne strane sa sjevera, iz smjera Šipova, otkud je pristizala pod pukovnikom Stanislavom Galićem 30.-ta divizija 5.-og korpusa sastavljena od tri profesionalna i jednog dobrovoljačkog bataljuna u pratnji teškog naoružanja. S druge, sjeverozapadne, strane grada tj. od Kupreških vrata dolazilo je naoružanje i ljudstvo 9.-te oklopne brigade 9.-og korpusa pod vodstvom pukovnika Slavka Lisice. Lisičine snage glavne su snage izvođenja napada na grad, a sastojale su se od oklopnih i motoriziranih bataljuna, bataljuna teritorijalne obrane i artiljerijske pratnje.¹⁸ 9.-ti korpus JNA je preko noći stigao od Drniša preko Knina, Drvara i Glamoča do sela Zlosela odakle je započela akciju koja je trajala dva i pol sata u smjeru Zlosela – Osmanlije – Olovo – Kupres.¹⁹

Uz podršku od strane 30.-te divizije zauzimanje Kupresa je i dalje teklo glatko za JNA. Do 7. travnja dospjeli su u grad, a do 10. travnja zauzeli su cijelo kupreško područje došavši do sela Gornjeg i Donjeg Malovana gdje su se zaustavili. Gubitci JNA bili su minorni dok su s druge strane hrvatske snage pretrpile vrlo značajne gubitke uključujući i vrijeme vrlo nepogodnog povlačenja otvorenim terenom pod JNA oklopom.²⁰

Taj će poraz označiti maločas spomenuto intenziviranje organizacije obrane hrvatskih snaga, a srpskim će snagama omogućiti napad na Livno, važna strateška vrata u Dalmaciju i Hercegovinu. Naime, srpske su snage planirale ovladavanjem Livna postići spajanje snaga na

¹⁷ Usp. *Balkan Battlegrounds*, str. 355-356.

¹⁸ Usp. Isto.

¹⁹ Usp. Isto.

²⁰ Usp. Isto, str. 356-357.

Neretvi te izravno iz pravca Livna krenuti na sinjski i splitski kraj. U tom je slučaju, dakle, bila ugrožena opstojnost praktički čitave srednje i južne Dalmacije, a posebno srednje čija sigurnost od ratne invazije ovisi izravno o napadu sa livanjskog područja.

3. Obrana Livna

Tri dana poslije pada Kupresa neprijateljske su snage napale prijevoj Koričina što će biti važna točka napada na livanjsko područje.²¹ 22. travnja 1992. u najsjevernijim livanjskim selima, odnosno u gornjem dijelu livanjskog polja, počela je vojna priprema za napad koji će uslijediti idućega dana.

Livanjska bojišnica je zbog svoje goleme površine, 80 kilometara, bilo podijeljeno na čak 6 sektora obrane. Riječ je o izuzetno dugoj crti razdvajanja, a gdje je Livno praktički okruženo srpskim snagama iz smjerova Bosanskog Grahova, Glamoča te Kupresa, ili drukčije rečeno, ima hrvatsko zaleđe samo u smjeru Tomislavgrada te u smjeru Sinja.²²

Kako je stanje na ratnim terenima u BiH postajalo teže tako je veći broj hrvatskih dobrovoljaca, mahom porijeklom iz tih krajeva, pristizalo na obranu svojih ognjišta. Tako je u nekoliko dana i iz nekoliko postrojbi formirana taktička grupa ZNG-a sastavljena od 222 branitelja te je poslana za Livno. Prvotna namjena bila je djelovanje i na Kupreškom ratištu, no ono je međutim već potpalo pod neprijateljsku kontrolu. Smješteni su u Zagoričane, selo na rubu livanjskog kraja u smjeru Kupresa, kamo su 17. travnja u jutarnje sate pristigli iz dugoselske vojarne zadobivši za odgovornost obranu sektora Cincar, jednog od prije spomenutih sektora obrane Livna. Uz, naravno, livanjsku brigadu Petar Krešimir IV.²³, za obranu Livna bile su zadužene i Crne Mambe²⁴.

²¹ Usp. N. Ivanković, 2003, str. 27-57. ; Usp. *Započela bitka za Livno*, hkm.hr.

²² Usp. *Domovinski rat*, www.domovinskirat.hr, 2011, str. 38.

²³ Usp. *29-ta godišnjica utemeljenja livanjske brigade Petar Krešimir IV.*, kamenjar.com

²⁴ Usp. *Veličanstvena pobjeda Mambi zbog koje će ih se Livnjaci zauvijek sjećati!*, crnemambe.hr.

23. travnja 1992. ujutro započela je obrana Livna²⁵. Iz pravca Bosanskog Grahova izvršen je napad na sela Donje Rujane i Čelebić²⁶. Kao uvertira prije daljnjeg napredovanja izvršeni su napadi haubicama i dalekometnim topovima da bi potom krenuli tenkovi i pješništvo. Jedna kolona kretala se cestom Sajković-Čaprazlije prema Rujanima, dok je druga, glavna, išla cestom Bojmunte-Vrbica prema Čelebiću.²⁷ Samo polje je zbog svoje preglednosti, geoloških te trenutnih svojstava zaobideno.

Izviđači su dojavili da pristiže tenkovska bojna prema liniji razgraničenja.²⁸ Brže od očekivanog tenkovske su snage otpočele paljbu iz svojih topova i automatskog naoružanja. Takva situacija pobudila je u braniteljskim redovima nemale probleme sa vojnim moralom, uključujući povike da su gotovi, kao i nekolicinu bjegova sa ratišta prema sinjskom području.²⁹

Mogući odgovor na tenkovsku prijetnju pojavio se u liku Maria Nađa³⁰, sedamnaestogodišnjeg Osječanina koji je navodno znao upravljati maljutkom. Automobilom je pristigao iznad sela Rujana dokud je to bilo moguće da bi se u konačnici smjestio na položaju udaljenom oko kilometar zračne linije odakle je imao visoku preglednost čitavoga sela – i

²⁵ Usp. *Bitka koja nije smjela biti izgubljena*, vecernji.hr, 23.travnja 2015.

²⁶ Usp. *Bitka za Rujane – Konačna bitka za obranu Livna*, kupreskiradio.com, 23.travnja 2017.

²⁷ Usp. N. Ivanković, 2003, str. 27-57.

Usp. *Bitka koja nije smjela biti izgubljena*, vecernji.hr, 23.travnja 2015.

²⁸ Usp. *Konačna bitka za obranu Livna – Tenkovsko pješački napad na Livno 23.4.1992*, kamenjar.com, 23. travnja 2016.

²⁹ Usp. N. Ivanković, 2003, str. 27-57.

³⁰ Usp. *Mario Nađ – heroj bitke za Livno: Livnjaci odali počast heroju koji je sa 19 godina stao pred četničke tenkove*, direktno.hr, 24. travnja 2019.

tenkovskog naoružanja. S obzirom na napredovanje, vojnu i moralnu nadmoć činilo se kako je poraz pitanje vremena. Oko podneva iz maljutke biva pogođen tenk T-84. Nakon toga pogođen je bio i oklopni transporter sa svojih dvanaest vojnika.³¹

Jedva stotinu metara dalje u to se vrijeme odvija sukob između, mahom domaćega, ljudstva uz jedan vod Druge gardijske brigade Hrvatske Vojske gdje će se voditi borbe dok ne bude uskoro zarobljen drugi JNA tenk. Na njega je postavljena hrvatska zastava nakon čega se dobrano vraća borbeni moral hrvatskih snaga, a s tim dolazi i do pada morala suprotnoj strani koja započinje svoje povlačenje prema Grahovu i prema zapovjedništvu koje je čitavu situaciju pratilo – generalu Mladiću i pukovniku Lisici.³²

Ovim pothvatom realizirana je sigurnost proboja srpskih snaga prema Makarskoj i Splitu, što je i bio očiti cilj srpskih snaga, a također, spriječeno je povezivanje srpskih snaga u proboju prema južnijim dijelovima Hercegovine čime bi Hrvatski jug, odnosno južna Dalmacija, bio potpuno izložen osvajanju.³³

Nakon pozitivnog ishoda obrane pod zapovjedništvom generala Ante Gotovine, koji će nastaviti pobjednički niz u Domovinskom ratu, livanjsko će bojište dobiti ponovno „svjetlo pozornice“ na kraju rata, u konačnom razrješenju agresije na Hrvatsku.

³¹ Usp. N. Ivanković, 2003, str. 27.-57.

³² Usp. Isto.

³³ Usp. 23. travnja 1992. – konačni slom srpske ofenzive prema Neretvi, narod.hr, 23. travnja 2016.
Usp. *Da se ne zaboravi: Obrana Livna, travanj 1992.*, croativ.net

4. Diplomatski tijekovi. Put ka epilogu Domovinskog rata.

18. siječnja 1994. počinju razgovori Tuđmana i Miloševića o normalizaciji odnosa u Ženevi, gdje je dan kasnije potpisana i zajednička deklaracija. Taj koncizni dokument jednostavno u kazuje na obostranu namjeru normalizacije te pretpostavlja otvaranje međusobnih ureda, službenih predstavništava, u Zagrebu i Beogradu.³⁴ Taj će kratki sporazum, prvi mirovni sporazum od raspada Jugoslavije, biti prvi korak u mirnoj reintegraciji hrvatskih područja po mišljenju predsjednika Tuđmana.³⁵ Ta novonastala inicijativa međunarodne zajednice, odnosno Francuske i Njemačke, imala je u cilju najveću moguću autonomiju za okupirana područja što se saznalo iz dokumenta kojega je obavještajna služba tzv. RSK preuzela iz stožera UN-a.³⁶ U širem i trajnijem procesu tih pregovora izaći će inicijativa postizanja „Zagrebačkog sporazuma“ o prekidu neprijateljstva i razdvajanja 29. ožujka.³⁷ Ipak, u vremenu koji slijedi, pobunjeničke strukture vlasti ponoviti će svoje ciljeve kao i dalje nepromijenjene i aktivne, a to je stav da Hrvatska mora prihvatiti da je nemoguće uspostavljanje hrvatske države na okupiranim područjima te da je neupitno „prije ili kasnije“ ujedinjenje srpskih „država“³⁸ ponavljajući tako dosadašnje, više puta iskazivane stavove.³⁹ Boutros-Ghali će istaknuti da su vlasti u Kninu skupom takvih pristupa u tom razdoblju zatvorile vrata političkom pomirenju.⁴⁰

S druge strane međunarodnih granica Republike Hrvatske nalazilo se pitanje Bosne i Hercegovine. Nakon što je u Bonnu, tjedan dana ranije, usuglašeno savezništvo Hrvata i

³⁴ Usp. K. Nikolić, 2023., str. 229.-230. ; Usp. A. Nazor, 2011, str. 168.

³⁵ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 230.

³⁶ Usp. Isto.

³⁷ Usp. Isto, str. 236.

³⁸ Usp. Isto, str. 230.-246. ; Usp. A. Nazor, 2011, str. 192.

³⁹ Republika Hrvatska i Domovinski rat, knjiga 9, str. 192-193. u: K. Nikolić, 2023, str. 157.

⁴⁰ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 246.

Muslimana te ustavno uređenje, 18. ožujka biti će, sporazumom Tuđmana i Izetbegovića u Washingtonu, stvorena Federacija Bosna i Hercegovina. Radi se o inicijativi i projektu Sjedinjenih država kojom je Hrvatska na određeni način uvjetovana, zbog američke naklonosti, neizostavne za okupirana područja unutar hrvatskih granica, prihvatiti kompromisnu politiku u Bosni i Hercegovini. Predsjednik Clinton zauzvrat će jamčiti ravnopravnost Hrvata, a istaknuta je suverenost hrvatskog i muslimanskog naroda.⁴¹ Hrvatskoj strani bilo je jasno i tada da će muslimanska politika težiti ostvarivanju vlastite države⁴², a ne podjele suvereniteta. To će se u poslijeratnom razdoblju pokazati kao isključivi smjer razvoja Bosne i Hercegovine. Tada su SAD zadovoljno izjavile da se radi o daljnjim integracijama RH i FBiH prema zapadu te predložile da se pitanja Republike Srpske Krajine i Republike Srpske rješavaju kao jedno pitanje. O toj novoj situaciji Peter Galbright će reći da je time Hrvatska napustila separatističku politiku u BiH te se svrstala na stranu „međunarodnog prava i pravde“.⁴³ Ta politika SAD-a kontra sudjelovanja Hrvatske u sukobu u BiH rezultirala je i ranije uskraćivanjem Hrvatskoj kredita za rekonstrukciju od strane Svjetske Banke⁴⁴ te prijetnjom sankcija.⁴⁵

Početak siječnja 1995. će predsjednik Tuđman, na sastanku sa bosanskohercegovačkim Hrvatima konstatirati da je situacija takva da se sa Srbima i Muslimanima ništa ne da dogovoriti. Druga stavka trenutnog problema Hrvatske je mandat UNPROFOR-a koji traje do konca ožujka. Stanje glede toga je takvo da nisu ispunjene nikakve preuzete obveze (razoružavanje Srba, demilitarizacija zaštićenih zona, povratak izbjeglica te kontrola vanjskih granica RH). Zbog takve nepomične situacije sa svim sugovornicima vojno rješenje postaje sve kristalnije potrebno, a prva

⁴¹ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 232-235.

⁴² Usp. Isto, str. 275.

⁴³ Usp. Isto, str. 234-235.

⁴⁴ Usp. Isto, str. 129., 131.

⁴⁵ Usp. Isto, str. 274.

odluka koja je donesena biti će odbijanje produžetka mandata UNPROFOR-u.⁴⁶ O djelovanju međunarodnih snaga na terenu svjedoči iskaz srpskih obavještajaca koji su uspješno pridobivali njihovo povjerenje s ciljem stvaranja osobnih prijateljstava kako bi oni smatrali da „prijatelj ne laže“. Kada to nije bilo uspješno – njihovi su resursi bili pljačkani pod krinkom nekontroliranih civila ili bi im bilo zabranjeno pristupati kritičnim točkama. Vrbovao je suradnike uglavnom tako da je kao civil (iako je to bilo formalno nedopušteno) pristizao u bazu i družio se s njima, odvođeci ih kući na druženje ili im pak dovodeći žene, također beogradske agentice. Na taj način su, između ostalog, kupili i plan evakuacije UN-a od poljskog oficira.⁴⁷

Zbog toga protestira Amerika. Ukazuje na opasnost obustave hrvatske integracije na Zapad te mogućnost „nečasnog saveza za raspad BiH“ dok raspravlja o tome „kako se nositi s Tuđmanom“. U Kopenhagenu je zbog toga održan sastanak između američkog potpredsjednika Ala Gorea i hrvatskog predsjednika gdje se pokušalo doći do dogovora, tj. uvjeravanja Tuđmana u liniju američkih naputaka uz iskazivanje „razumijevanja za njegovo teško političko okruženje“.⁴⁸

Važnost ove problematike se ogleda u tome da pat situacija između svih sugovornika prijeti opasnošću ciparskim scenarijem za Hrvatsku, odnosno, održavanje okupiranog stanja i nemogućnost uspostavljanja ustavnog poretka na cjelokupnom teritoriju, a Hrvatsko je djelovanje ograničeno zabranama djelovanja, kako u područjima unutar svojih granica tako i u područjima u Bosni i Hercegovini koja su od izuzetne važnosti za razrješenje okupacije. Po pitanju međunarodne prisutnosti nađeno je kompromisno rješenje uspostave UNCRO-a s kojim su stranci zadovoljni, a

⁴⁶ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 268-271.

⁴⁷ D. Owen, *Balkanska odiseja*, str. 339-340 u: K. Nikolić, 2023, str. 322-323.

⁴⁸ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 282-283.

RH manje ugrožena. Naime, zaštićene zone su se mogle tretirati kao unutrašnje pitanje.⁴⁹ Druga strana problema, bosanskohercegovačko stanje, također će biti adresirana uskoro.

⁴⁹ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 282.-283. ; Usp. A. Nator, 2011, str. 246.

5. Potez Livno-Bihać

Potez Bihać- Livno predstavlja oba odgovora na pitanje „s koje strane osloboditi Knin“⁵⁰, zato je upravo to pitanje u glavnom fokusu hrvatske politike ovog razdoblja. U osnovi, jedino pitanje kojeg je Hrvatska tada imala bio je redosljed aktivnosti. U ranijim fazama rata utjecaj se u bihaćkoj enklavi pokušao osigurati putem suradnje sa novim političkim entitetom – Zapadnom Bosnom i njenim vođom, Fikretom Abdićem koji je nakon raskola sa osnovnom strujom muslimanske politike proglasio autonomiju.⁵¹ Zapadna Bosna služila je kao diplomatski saveznik i hrvatskoj i srpskoj strani kao svojevrsna zona zaštite statusa quo. To je područje hrvatskoj bilo potrebno zadržati u sferi utjecaja kao važno sjecište za eventualno presijecanje srpskih paradržava. Sam Abdić je čak i otvoreno, na pregovaranjima u Ženevi, razmatrao i mogućnosti konfederalnih ili federalnih rješenja, nakon čega je smijenjen kao član predsjedništva. Pomoć sa hrvatske strane će naknadno jenjavati – kada dolazi do hrvatsko-muslimanskog savezništva u stvaranju Federacije. Srbi poboljšavaju odnose iako u Abdića nemaju povjerenja zbog naginjanja i naklonosti Hrvatskoj.⁵¹

3. studenog 1994. Hrvatsko Vijeće Obrane u Livnu je otpočelo operaciju „Cincar“ s ciljem oslobađanja Kupresa koji se pod srpskom okupacijom nalazio od travnja 1992. Kupres, odnosno njegova visoravan, smještena iznad Livna, predstavljala je s te strane prijetnju Livanjskom području što bi imalo veće posljedice po mogućnost daljnjih, a nužnih, akcija. Operacija „Cincar“ je na taj način važna pripremna akcija idućih koraka hrvatskih snaga. Nakon uspješnog okončanja akcije, srpske su snage povučene prema smjeru Glamoča i Šipova. U ovoj operaciji sudjelovala je

⁵⁰ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 320-323.

⁵¹ Usp. Isto.

dijelom i 7. korpus Armije, što je zapravo prvo zajedničko operativno djelovanje hrvatske i muslimanske strane nakon Washingtonskog sporazuma.⁵²

Srpski entiteti zbog toga napadaju Bihać, a Bosna i Hercegovina traži hrvatsku intervenciju i reakciju na to. RH traži službeni, pisani zahtjev za pomoć kako bi opravdala svoju prisutnost na prostorima na kojima ne smije biti. To nije samo uključenost u bosanskohercegovački sukob koji ne smije biti unilateralan nego i kao legitimizacija za pristup zaštićenim zonama unutar vlastitog teritorija koje srpske snage koriste u napadima na BiH. Na taj način Hrvatska štiti BiH. Američko protivljenje bilo kakve reakcije je snažno do dolaska Srba u neposrednu blizinu Bihaća kada to od Hrvatske i sami traže – uz aranžman potvrda i dozvola za zračnu uključenost NATO-a. Redosljed hrvatskih aktivnosti postao je jasniji – olakšati pritisak na Bihać osvajanjem Slunja.⁵³

U prosincu 1994. godine Glavni Stožer počinje aktivnu pripremu integralnih oslobodilačkih akcija s ciljem kompletnog oslobađanja Banovine, Like i Sjeverne Dalmacije pod kodnim nazivom „*Vjetar*“. U fokusu dekreta koji će uslijediti nalaze se Zborna područja Split (*Bljesak*) i Bjelovar (*Bljesak I*). Prvom se nalaže razmještaj smjera djelovanja u pravcu Sinj-Grahovo, dok je potonji imao u fokusu Zapadnu Slavoniju.⁵⁴ Kao reakciju na to, srpske su strane, obavile razmještaj koncentracija snaga po direktivi „*Gvozd*“ očekujući rušenje „Krajine“ iz pravca Drniša i Vrlike te napad na Zapadnu Slavoniju. Navedeni razmještaj podrazumijeva aktivaciju svih srpskih snaga, dakle i Vojsku Republike Srpske koja bi trebala početi djelovanja u bihaćkom i livanjskom okruženju kako bi se omogućila zauzetost HVO-a i Armije. Srpska suradnja se također odvija

⁵² Usp. K. Nikolić, 2023, str. 308.; Usp. A. Nazor, 2011, str. 142, 166.

⁵³ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 309-310.

⁵⁴ Usp. Isto, str. 324.

gotovo isključivo po pitanju ova dva terena jer se upravo na njima ogleda zajednički interes glede opstanka.⁵⁵

28. travnja 1995. došlo je do incidenta u Gradiški. Dogodilo se ubojstvo na nedavno otvorenom autoputu, Hrvat je nakon svađe ubio Srbina. Reakcija sa srpske strane bila je odmazda širih razmjera – pucano je po autoputu te je stradalo četvero građana, šestoro teško i dvanaestero lakše ranjeno – zbog čega je autoput zatvoren. Idućeg dana raspravljalo se o pokretanju akcije i razlozima za i protiv, a dva dana kasnije, 30. travnja general Červenko je utvrdio da je hrvatska spremna izvesti operaciju „Bljesak 1“ prvog svibnja u pet ujutro s ciljem osiguravanja autoceste. Sukladno već spomenutim ranijim planovima, hrvatske su snage već bile pripremljene i razmještene na zapadnoslavonsko područje.⁵⁶

Tom je akcijom, velikom VRO Bljesak, u 31 sat oslobođena Zapadna Slavonija. Uspjeh operacije bio je iznad svih očekivanja. Već prvog dana hrvatska je vojska ušla u Jasenovac i došla nadomak Okučana, a kada je idući dan taj grad osvojen, otpor je prestao. U panici je nastalo povlačenje srpskih vojnika i civila prema Bosni i Hercegovini. To je bila prva u nizu velikih bitaka i velikih pobjeda Hrvatske vojske.⁵⁷

⁵⁵ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 326-329.

⁵⁶ Usp. Isto, str. 334-338.

⁵⁷ Usp. A. Nazor, 2011, str. 217.

6. Uloga Livna u oslobođenju Hrvatske

Paralelno s događanjima na sjeveru, započela je prva akcija združenih hrvatskih snaga, Hrvatske Vojske i Hrvatskog Vijeća Obrane u Livnu. 30. studenog 1994. pokrenuta je operacija „Zima 94“ s ciljem presijecanja kninske opskrbe preko Republike Srpske. Srpske su se snage tim problemom bavile u trenutcima oslobađanja Kupresa, odnosno uvidjele su opasnost muslimanskog napredovanja iz Bugojna do Jajca te neometanog hrvatskog proboja iz Livna prema sjeveru čime bi tzv. Krajina bila odsječena. UN izvještava o napretku hrvatskih snaga po rubovima Livanjskog polja do 20-tak kilometara južno od Knina, opisujući pristupne puteve preko livanjske strane kao „stražnja vrata“ u Knin. Zbog izuzetno jake zime te nedostatka motivacije – planirani protuudar na Livno u akciji „Dinara 95“ nikada nije niti pokrenut. HV je po okončanju ove bitne operacije ostao u Livnu do idućih koraka, ili točnije, skokova.⁵⁸

Takva vrsta hrvatske prisutnosti u Livnu iskorištena je kao argument srpskog djelovanja unutar zone Bihaća, kako je to Yakushi Akashi saopćio Aliji Izetbegoviću.⁵⁹ Razlog djelovanja, međutim, bila je opasnost hrvatskog spajanja na potezu Bihać-Livno, što je postalo izgledno opasno nakon zbivanja u Zapadnoj Slavoniji. U trenutcima kada srpsko rukovodstvo u svojim korespondencijama ističe da ne očekuju ratno djelovanje od strane Muslimana i Hrvata, u travnju 1995. je pokrenuta još jedna operacija u Livnu – „Skok 1“.⁵⁹ Tom su akcijom srpske snage otjerane s Dinare, a zauzet je vrh planine Šator, važnog lokaliteta na tromeđi Livno-Glamoč-Grahovo.

Vrlo brzo poslije toga, 4. lipnja, otpočela još jedna akcija – „Skok 2“. Ta je akcija pokrenuta u daljnjem smjeru Bosanskog Grahova topničkim i pješničkim aktivnostima s ciljem približavanja

⁵⁸ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 370-379.; Usp. A. Nazor, 2011, str. 245.

⁵⁹ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 380-381.; Usp. A. Nazor, 2011, str. 246.

tim dvama gradovima (Glamoč i Grahovo) u zonu dometa dalekometne artiljerije kako bi se tamošnja uporišta držala pod kontrolom u idućim koracima hrvatskih snaga. 11. lipnja stanje je bilo okruženje Glamoča sa tri strane. General Mladić zbog hrvatskih napredovanja traži od generala Janviera hitno zaustavljanje Hrvatske aktivnosti. Događajima u Livnu i Slavoniji došlo je do supstancijalne promjene stanja.⁶⁰

Krajem mjeseca došlo je do opasne situacije u Bihaću. Grad se nalazio pred padom. U to vrijeme izdane su tri direktive generala Bobetka (Oluja 1, 2, i 3.) koje traže nužnu poslušnost u izvršavanju zapovijedi državnog vrhovništva, a odnosi se na sva zborna područja. Cilj je oslobodjenje svih okupiranih teritorija te izdaje posebna naređenja generalima Gotovini i Markaču glede koraka koje moraju poduzeti i zatražio da „snage za izvršenje zadaće imati spremne do 29. lipnja 1995. u 5:00 sati“.⁶¹ Hrvatske se snage pripremaju sa Dinare i Velebita okružiti Knin.

30. lipnja, po povratku sa službenog puta iz Australije, predsjednik Tuđman upozorava na sastanku državnog vrha kako se po svijetu šuška da se Hrvatska priprema za veliki oružani sukob, što je potrebno umanjiti. Nekoliko dana kasnije, 2. srpnja, obavještajne službe Republike Srpske evidentirale su dolazak dvije brigade u Livno. UN promatrači 3. srpnja primjećuju „neobično veliki broj vojnika“ 5. korpusa Armije RBiH, a zauzeli su i bivši UNPROFOR-ov punkt.⁶² 5. srpnja sa Livanjskog područja general Gotovina naređuje gađanje ciljeve u kninskom okruženju zbog čega će protestirati zapovjednik Sektora Jug general Alain Forand. 15. srpnja gađan je Glamoč na što će VRS odgovoriti granatiranjem Livna. Riječ je vjerojatno o posljednjim opipavanjima stanja dometa postignutih ranijim operacijama u Livnu.⁶³

⁶⁰ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 380-383.

⁶¹ Tribunal: Gotovina, dokaz D00537, Tribunal: Gotovina: D00537, D00538, u: K. Nikolić, 2023, str. 384.

⁶² Tribunal: Gotovina: dokaz P02711, Tribunal: Karadžić, Mladić: dokaz P07587, u: K. Nikolić, 2023, str. 385.

⁶³ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 388.

Tog 15. srpnja na Brijunima održan je svečani i službeni susret hrvatskog vojnog vrha. General Bobetko odlazi u mirovinu, nasljeđuje ga general Červenko, a hrvatski generali referiraju stanje na bojištu. Tom je prilikom Ante Gotovina tražio odobrenje i prijavio spremnost za akciju sa livanjskog prostora.⁶⁴ Sve potrebne pripreme hrvatskih snaga potrebno je održati u maksimalnoj tajnosti zbog toga što je sve praćeno od strane „Londona, Pariza, Bonna i Washingtona“. Hrvatska zapravo čeka istek mandata UNCRO-a. Maločas spomenuti general Forand, održao je sastanak sa generalom Gotovinom 19. srpnja, kako bi ga izložio kritici i uputio zahtjeve glede daljnjih odnosa hrvatske države i međunarodnim promatračima. Forand je tražio povećanje ljudstva u zoni razdvajanja, nadzor granice sa BiH te nove promatračke punktove na Dinari te da obustavi spomenuta granatiranja, a od Gotovine je dobio odbijenicu. Gotovina je, naime, rekao kako bi UNCRO prije postavljanja ikakvih zahtjeva trebao iskoristiti mandat tako da ispuni preuzete obveze koje nikada nije ispunio, prvenstveno po pitanju razoružavanja pobunjenika iz Zagrebačkog sporazuma; da je pitanje nadzora granice sa svrhom kontrole RH apsurdno jer se sa bosanskohercegovačke strane nalazi HVO, a sa hrvatske su strane pobunjeničke snage; te, da se granatiranja događaju kao odgovori na istovjetno ponašanje kakvoga niti ne bi bilo da UNCRO vrši preuzete dužnosti.⁶⁵

Istog tog 19. srpnja Srbi su napali Bihać. Dva dana kasnije, u Londonu, održana je konferencija na kojoj se pokušala zaustaviti hrvatska oružana akcija. Hrvatski izaslanik Žužul poslan je da po pitanju toga „od Amerike traži potporu, Njemačku obavijesti, a Britaniji da ništa ne spominje“. Podrška je tražena za zauzimanje poteza Livno-Bihać. Amerikanci su prihvaćali potrebnu uključenost, međutim, neotvorenu i pod HVO oznakama, jer su željeli oslobođenje

⁶⁴ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 387-390.

⁶⁵ Usp. Isto.

Bihaća. Prvenstveno jer je Federacija, a tim i politički ustroj BiH, američki projekt do kojeg im je iz toga razloga stalo. Stoga su željeli isticati i vanjsku asistenciju kao izostanak miješanja u teritorij BiH. Popustljivost za to dopuštanje sudjelovanja dolazi od američke bojazni da će se u bihaćkoj regiji dogoditi srebrenički scenarij. Opet je formalna potreba za zahtjevom službenog Sarajeva zadovoljenja potpisivanjem „*Splitskog sporazuma*“, tj. „*Deklaracije o oživotvorenju Sporazuma iz Washingtona, zajedničkoj obrani od srpske agresije i postizanju političkog rješenja sukladno naporima međunarodne zajednice*“. Po američkim idejama FBiH, konfederalno povezana s RH, je temelj novog uravnoteženog poretka regije i garancija mira, bez ikakve hegemonije jedne strane. Po sporazumu stožer HV će surađivati sa zajedničkim stožerom HVO-a i ARBiH-a.⁶⁶ Dana 24. srpnja general Gotovina je izdao zapovijed o pripremi akcije u Livanjskom polju, koja je počela dan kasnije. Riječ je o konačnoj livanjskoj bitki – „Ljeto 95“.

U jutro 25. srpnja počeo je sveobuhvatni topnički i pješački napad u svim pravcima na području kruga Grahovo-Glamoč-Kupres-Livno s ciljem potpunog odsijecanja komunikacijskih kanala Knina sa Drvarom i Grahovom. Borbe su trajale do 28. srpnja kada su oslobođeni prvo Grahovo, a potom i Glamoč od strane 4., 7. i 9. gardijske brigade HV-a. Nova je linija dospjela sve do sela Popovići, Vagan, Glavica i Halapić. Ciljevi su postignuti, Knin je izoliran i u dometu hrvatskih snaga te se jedino čeka završni udarac tzv. Republici Srpskoj Krajini. Zanimljivost je da je ovom operacijom zauzeto i rodno mjesto Gavrila Principa, Obljaj, gdje je i njegova kuća spaljena, što je od posebnog simboličkog značaja za psihu i motivaciju neprijateljskih snaga.⁶⁷

General Ante Gotovina će o devetomjesečnom ratovanju na livanjskom bojištu reći kako je steklo sveukupnu prednost nad Srbima u svim taktičkim, operativnim i strateškim razinama.

⁶⁶ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 392-395.

⁶⁷ Usp. Isto, str. 397-399.

Posebno je istaknuo ratno iskustvo po planinama u oštroj zimi koji su uz kontinuiranu dugotrajnu borbu omogućili najbolju moguću pripremu. Iz toga, za Gotovinu, proizlazi da je VRO Oluja za Zborno područje Split došla kao logičan nastavak ratnih djelovanja na širem prostoru Livanjskog polja i Dinare.⁶⁸

Nastavak ratnog djelovanja Hrvatske opet je bio osporavan od strane međunarodne zajednice. Peter Galbright odgovarao je predsjednika Tuđmana uz argumentaciju kako su pobjede na livanjskom prostoru potpuno postigle cilj; da su Srbi nakon njih potpuno svjesni potrebe pregovaranja⁶⁹. Iako je „akcija u dolini Livna suštinski promijenila stratešku poziciju Hrvatske“, po mišljenju Galbrighta⁷⁰, hrvatsko je vrhovništvo već imalo odluku. U 23 sata 3. kolovoza 1995. poslana su pisma američkom predsjedniku i njemačkom kancelaru o tome da započinje VRO „Oluja.“ Posljednju ulogu Livno će u Domovinskom ratu odigrati upravo tokom toga dana kada je kratkom akcijom sa glamočkog područja učinjen manevar koji je dodatno učvrstio srpsko uvjerenje da će se u oslobađanje Knina ići sa livanjskog prostora.⁷¹

⁶⁸ Tribunal: Gotovina: dokaz P02585, „Raščlamba provedene akcije Oluja“ u: K. Nikolić, 2023, str. 400.

⁶⁹ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 417.

⁷⁰ Tribunal: Gotovina: dokaz P02581.B, u: K. Nikolić, 2023, str. 417.-418.

⁷¹ Usp. K. Nikolić, 2023, str. 430-431.

7. Epilog Domovinskog rata

Ono što će uslijediti je velika i konačna akcija Hrvatske vojske – „Oluja“. Iako se daljnji razvoj događaja ne tiče izravno teme ovog rada, ipak je važno ukratko spomenuti i opisati, iz razloga cjelovitosti i zaokruživanja priče, ono što je uslijedilo. Munjevitom brzinom, od 4. do 7. kolovoza 1995., oslobođen je najveći i glavni dio pobunjeničke paradržave unutar Republike Hrvatske. Tom je operacijom oslobođeno područje koje obuhvaća više od 18% hrvatskoga teritorija. Hrvatska je na taj način postala istinski slobodna, neovisna i suverena država, kakva je dugo sanjala i nastojala biti. Poremetila je sve planove planirane velike ofanzive „Vaganj“ sa velikim brojem vojnika kojom bi napali, između ostaloga važnim dijelom i smjer Livna, kako bi se hrvatski dobitci povratili s ciljem povezivanja srpskih entiteta.⁷²

Na prostoru Bosne i Hercegovine, dogodila se operacija „Maestral.“ Zajednička operacija HV-a, HVO-a, i ARBiH kojom su oslobođena značajni prostori čime je u većoj mjeri stvoren preduvjet kasnijeg mirovnog sporazuma u Daytonu kojim je okončan i rat u BiH. Republika Hrvatska u miru neće biti cjelovita do 1998., kada je i posljednji okupirani teritorij, Istočna Slavonija mirnim putem reintegrirana u ustavni-pravni poredak hrvatske države.⁷³

⁷² Usp. N. Ivanković, 2003, str. 341. ; Usp. A. Nazor, 2011, 177.

⁷³ Usp. A. Nazor, 2011, str. 192.

Zaključak

Evidentno je nakon sagledavanja činjenica koje okružuju temu rada i prikaza samih zbivanja da se livanjska bitka nipošto ne može zanemariti niti otkloniti od adekvatnih prikaza Domovinskoga rata. Radi se o momentu i mjestu od neprocjenjive važnosti za daljnji nastavak uspješne obrane i konačne pobjede hrvatske nacije od velikosrpskog ekspanzionizma. U ključnom momentu uspješnog i agresivnog osvajanja nanesen je težak udarac daljnjem napretku osvajanja i to na mjestu od iznimne strateške važnosti za Republiku Hrvatsku. Radi se o očuvanju prostora koji je efektivni ključ prodora i osiguranja nadzora nad velikim dijelom Republike Hrvatske.

U konačnici vrijedi napomenuti i potvrditi da se sukob na livanjskome području i samom obranom i poslije obrane Livna odvijao u potpunosti integriran u Domovinski rat kao takav, odnosno, nema nikakvu izdvojenu specifičnost po kojoj bi se mogao odvojiti od bilo kojeg sukoba na samom teritoriju Republike Hrvatske, ne samo na razini činjenica da se radi o hrvatskoj naciji s jedne i jednog istog neprijatelja s druge, nego i u samoj intenciji organizacije obrane kojoj je obrana i zaštita Republike Hrvatske izravni cilj, kao što je oslobođenje Republike Hrvatske izravni cilj na kraju sukoba. Ovaj rad je prikazom zbivanja i ključnih elemenata u završnom periodu rata pokazao da su, zbog specifičnosti strateškog značaja, livanjske bitke i akcije integralni dio rata u Hrvatskoj iako su fizički smještene sa druge strane međunarodne granice. Poraz tzv. Krajine, temeljni cilj i uvjet pobjede Republike Hrvatske kao suverene, samostalne i nepodijeljene države, ovisio je upravo o livanjskim akcijama hrvatskih snaga.

Nakana ovoga rada, nadam se uspješno je izvršena, u pogledu pokazivanja livanjskoga bojišta kao izuzetno važnog prostora ratovanja bez kojega povoljno okončanje Domovinskog rata ne bi bilo moguće. Radi se o prostoru u neposrednoj blizini središta srpske pobune u Hrvatskoj i

njegovog administrativnog središta. Ukoliko bi Livno u ranijim fazama rata bilo osvojeno, zbog teškog položaja bilo bi teško vraćeno u hrvatski nadzor, a bez tog područja u hrvatskom nadzoru i u slučaju uspješne obrane od daljnjeg prodora bilo bi gotovo nemoguće poraziti velikosrpski entitet imajući u vidu njegovu povezanost sa ostatkom okupiranih srpskih teritorija na prostoru Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Obrambena i oslobodilačka funkcija livanjskog polja može se u tom pogledu okarakterizirati i ubrojiti u presudne lokalitete i momente uspješnosti Domovinskog rata.

Sažetak

„Obrana Livna u Domovinskom ratu“

Tema ovoga rada jest prikaz i raščlamba tijeka bitke za Livno s popratnim okolnostima prije i poslije nje u političkom i vojnom smislu. Rad nastoji opravdati i naglasiti točnost nekoliko teza vezanih za sukob u užem i širem značaju, a to su: predmetna bitka kao integralni dio cjelovitog Domovinskog rata; livanjsko područje kao područje od neprocjenjive strateške važnosti za obranu velikog dijela hrvatskoga teritorija; te kao područje strateške prednosti kao polazište oslobađanja, a u svojstvu navedenoga rad želi okarakterizirati obranu Livna kao svojevrsnu prekretnicu daljnjeg odvijanja i uspješnog okončanja Domovinskog rata u korist hrvatskih snaga, nacije i države.

Ključne riječi: Obrana Livna, Domovinski rat, Hercegovina, Dalmacija, Herceg-Bosna, hrvatska nacija, hrvatske snage, obrana, JNA, oslobađanje, „Zima 94“, „Skok 1“, „Skok 2“, „Ljeto 95“.

Summary

“Defense of Livno in the Homeland war”

Topic of this thesis is presentation and breakdown of the course of the battle for Livno and its aftermath with regard of preceding and following circumstances in political and military meaning. Thesis intends to justify and emphasize several statements that could be made about the conflict in both narrower and wider sense, those being: defense of Livno as the integral part of the whole of the Homeland war; area of Livno as the territory of immense strategic importance for the successful defense of significant portion of Croatian territory; and as the area of strategic advantage as the starting point of liberation actions. In the regard of those statements, this thesis wants to characterize this battle as the battle of “turning point significance” in a certain way in regard for playing its crucial role in development of the events that will follow and lead to a successful ending of the war – victory of Croatian forces, Croatian nation and Croatian state.

Key words: Defense of Livno, Homeland war, Herzegovina, Dalmatia, Herzeg-Bosnia, Croatian nation, Croatian forces, defense, JNA, liberation, “Winter of ‘94”, “Jump 1”, “Jump 2”, “Summer of ‘95”.

Literatura

a) Monografije

- 1) Nenad IVANKOVIĆ, *Krvava zemlja: o ratu u Bosni i Hercegovini*, Tiva, Varaždin, 2003.
- 2) Ivo LUČIĆ, *Uzroci rata: Bosna i Hercegovina od 1980. do 1992. godine (Karađorđevo, mit o podijeli BiH)*, Despot Infinitus – Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2013.
- 3) Ante NAZOR, *Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1990-tih (Republika Hrvatska i Domovinski rat: pregled političkih i vojnih događaja 1990., 1991. –1995./1998.)*, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskoga rata - Zagreb, Zagreb, 2011.
- 4) Kosta NIKOLIĆ, *Krajina 1991.-1995.*, Fraktura, Srpsko nacionalno vijeće, Zaprešić, 2023.

b) Članci

- 1) Davor MARIJAN, *Borbe za Livno u travnju 1992. godine – prilog istraživanju* (2021), u: *Hercegovina*, 7, 2021, str. 275.-308.
- 2) Tarik KULENOVIĆ, *Pripreme za početak rata u Bosni i Hercegovini 1992. godine* (1998), u: *Polemos*, 1, 1998, str. 89-112.
- 3) Zvonimir SMILJANIĆ, *Hrvatsko Vijeće Obrane u obrani Bosne i Hercegovine 1992. godine* (2020), završni rad, Sveučilište u Zagrebu - Fakultet Hrvatskih studija, Zagreb, 2020.

c) Publikacije

- 1) *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995 Volume II*, Central Intelligence Agency (Office of Russian and European Analysis), Washington, DC, 2003.
- 2) *Domovinski rat*, Portal Domovinski rat (www.domovinskirat.hr), 2011.

d) Novinski mrežni izvori

- 1) *Bitka koja nije smjela biti izgubljena*, vecernji.hr, 23.travnja 2015.
<https://vojnepovijest.vecernji.hr/vojna-povijest/bitka-koja-nije-smjela-biti-izgubljena-1001909>
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)
- 2) *Bitka za Rujane – Konačna bitka za obranu Livna*, kupreskiradio.com, 23.travnja 2017.
<https://www.kupreskiradio.com/bitka-za-rujane-konacna-bitka-za-obranu-livna>
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)
- 3) *29-ta godišnjica utemeljenja livanjske brigade Petar Krešimir IV.*, kamenjar.com, 23. rujna 2020.
<https://kamenjar.com/29-godisnjica-utemeljenja-livanjske-brigade-petar-kresimir-iv/>
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)
- 4) *23. travnja 1992. Livno – slomljen srpski san izlaska na Neretvu i Jadransko more*, hercegovački portal, 23. travnja 2020.
<https://hercegovackiportal.com/2020/04/23/23-travnja-1992-livno-slomljen-srpski-san-izlaska-na-neretvu-i-jadransko-more/>
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)
- 5) *Mario Nađ – heroj bitke za Livno: Livnjaci odali počast heroju koji je sa 19 godina stao pred četničke tenkove*, direktno.hr, 24. travnja 2019.
<https://direktno.hr/eu-i-svijet/dijaspora/livnjaci-odali-pocast-heroju-koji-sa-17-godina-stao-pred-cetnicke-tenkove-153615/>
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)
- 6) *Da se ne zaboravi: Obrana Livna, travanj 1992.*, croativ.net, 12. travnja 2021.
<https://croativ.net/da-se-ne-zaboravi-obrana-livna-travanj-1992-8822/>
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)
- 7) *Veličanstvena pobjeda Mambi zbog koje će ih se Livnjaci zauvijek sjećati!*, crnemambe.hr, 5. travnja 2020.
https://crnemambe.hr/crne-mambe/stalne-rubrike/ratovi/u-vihoru-rata/10019-da-se-prema-mojem-terenu-priblizavala-ovakva-utrenirana-skupina-razmisljao-da-je-za-ustavim-svim-dopustenim-i-nedo-pustenim-sredstvima?fbclid=IwAR16bQceIRfSNRuQMzP74zqAoaN-U354Az5qx_yS2xvMSOxSFjbt8ZVHxnk
(pristupljeno 17. srpnja 2022.)

- 8) *Započela bitka za Livno*, hkm.hr, 13. travnja 2020.
<https://hkm.hr/domoljubne-minute/zapocela-bitka-za-livno/>
(pristupljeno 19. kolovoza 2022.)
- 9) *23. travnja 1992. – konačni slom srpske ofenzive prema Neretvi*, narod.hr, 23. travnja 2016.
<https://narod.hr/kultura/23-travnja-1992-obrana-livna-i-kraj-srpskog-sna-o-hrvatskom-moru>
(pristupljeno 19. kolovoza 2022.)
- 10) *Konačna bitka za obranu Livna – Tenkovsko pješački napad na Livno 23.4.1992*, kamenjar.com, 23. travnja 2016.
<https://kamenjar.com/23-4-1992-tenkovsko-pjesacki-napad-na-livno-konacna-bitka-za-obranu-livna/>
(pristupljeno 19. kolovoza 2022.)